Met M&M naar Marrakech

Introductie

Het was niet mijn idee om op reis te gaan naar Marokko. Laat ik met die bekentenis beginnen. Een islamitisch land, oppassen met eten en drinken, hitte, waren een paar aspecten die maakten dat ik de nodige reserves had. Maar mijn vrouw had wel de lokroep ervaren van de bijzondere cultuur en natuur van dit land, gevoed door de wens om te kijken in het moederland van onze van oorsprong Marokkaanse hulp. Als we gaan, dan wel met een groep, zo'n eerste keer. Daarover waren we het eens. Maar toen ik het reisaanbod doornam werd de twijfel weer groter. Een busreis langs de zgn.

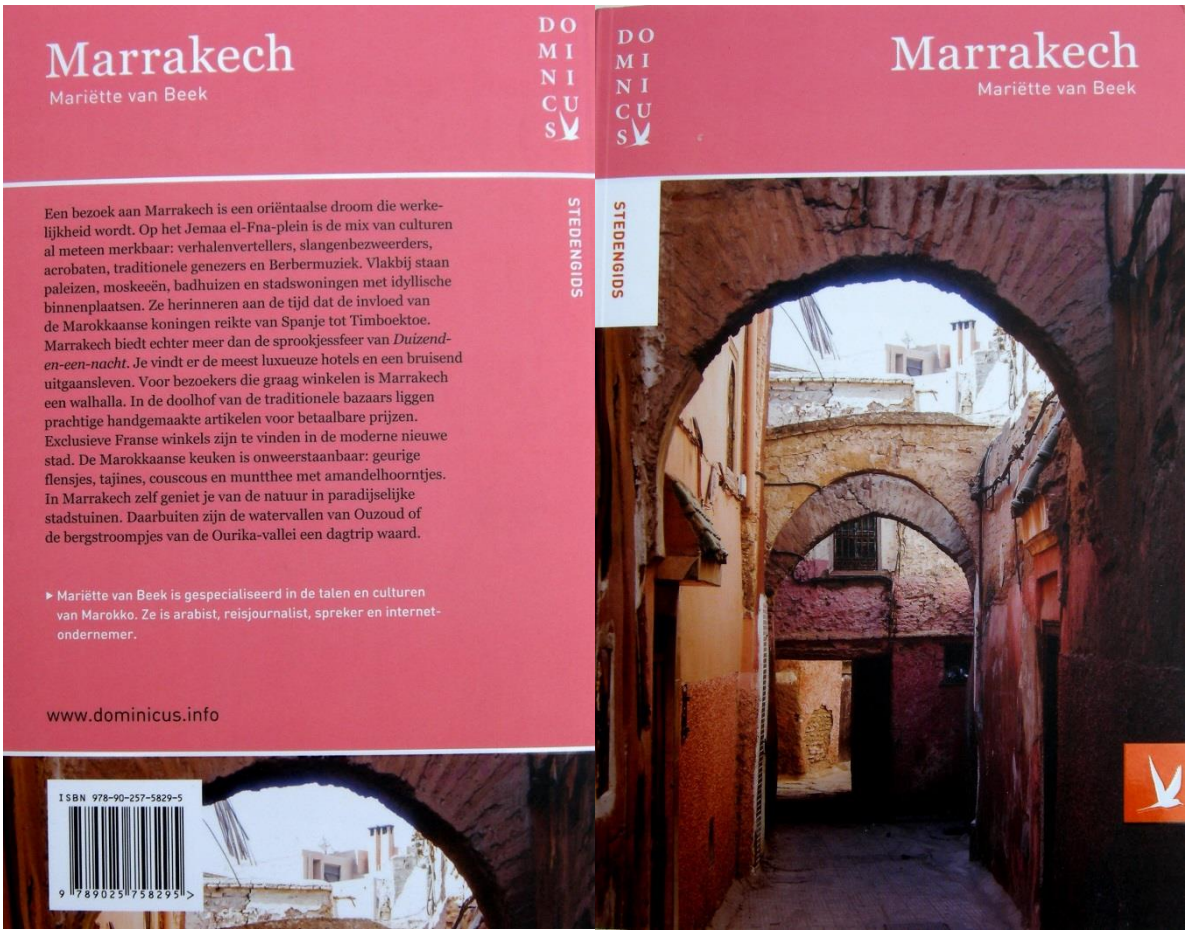

koningssteden, al of niet met afsluiting aan zee, wordt door meerdere operators aangeboden. Wat gaan we onszelf aandoen, wanneer we bijna elke dag honderden kilometers in de bus moeten zitten om daarna kort een blik te werpen op de hoogtepunten van Fes, Meknes, Rabat, Tanger of Casablanca? Toch had ik één mogelijkheid over het hoofd gezien. De kleine touroperator Maroc Travel uit De Zilk organiseerde in de beoogde periode een reis met de titel 'Geheimen van Marrakech en het Atlasgebergte'. Vijf nachten in één koningsstad, onderbroken door een tweedaags verblijf aan de voet van de Toubkal, een 4167 meter hoge berg met een besneeuwde top. Toen we er vervolgens achter kwam dat de reis zou worden geleid door Mariëtte van Beek die de gids over Marrakech schreef, was het pleit beslecht. Dat gaan we doen! Onze hulp vond het erg leuk. We kregen van haar 200 dirham mee (pakweg € 20), zodat we niet meteen naar een pinautomaat zouden hoeven. De reis kon beginnen. Het werd een superervaring, waar ik –in de tegenwoordige tijd- verslag van doe.

Dag 1: de reis en de eerste wandeling

En zo worden we op zaterdag 2 mei 2015 om 3 uur in de nacht door onze zoon weggebracht naar Schiphol. Helma Matthijssen van Maroc Travel en Mariëtte van Beek, de reisleider verwelkomen ons rond kwart over vier aan de balie van Transavia in Hal 1. Helma gaat mee om nieuwe reisproducten te ontwikkelen en de administratie van de vestiging in Marrakech door te nemen. Het eerste vindt ze leuker dan het tweede. Ze is getrouwd met een Marokkaan en Mariëtte was getrouwd met een Marokkaan. Je mag dus gerust stellen dat ze Marokko van binnenuit kennen. In totaal zijn er zes deelnemers aan de reis, drie paren, resp. uit Gouda, Numansdorp en Utrecht, mensen met een verschillende achtergrond en ervaring, maar allemaal geïnteresseerd om langs de lijnen die Mariette bedenkt, intensief kennis te maken met het dagelijks leven in Marrakech en omgeving. Die verschillende levenservaringen zijn ook een garantie voor menig interessant gesprek.

De reis verloopt zoals een vliegreis meestal verloopt. Veel wachten, in de rij staan, afgewisseld met lang zitten. De Boeing 737-800 van Transavia (de PH-HSI) is vol. De net geformeerde groep zit helemaal verspreid over het toestel. Op Menara, de luchthaven van Marrakech, heeft men zijn eigen ideeën hoe je grote groepen mensen gecontroleerd èn efficiënt langs douane en paspoortcontrole leidt. Maar in de prachtige, moderne, luchthavenhal is alles vergeten. De reis is echt begonnen. Toch maar even wat extra geld pinnen. Per transactie blijkt 2000 dirham het maximum. Ik heb het de hele reis maar twee keer gedaan en had toen nog 1000 dirham over. De temperatuur ligt al dik boven de 30°C. Het vervoer per busje naar de medina, naar het centrale Jemaa-al-fna plein, is door Maroc Travel geregeld, evenals het aansluitend koffervervoer per handkar. Het hotel, Riad Todra, ligt aan het vijfde steegje links, wanneer je vanaf het plein de Rue Riad Zidoun el Kedim in loopt. Het is bepaald niet het enige riad in deze buurt. Het zijn doorgaans gebouwen zonder ramen aan de buitenkant. De kamers zijn in drie verdiepingen gegroepeerd rond een open binnenplaats. Janny kiest voor de kamer beneden aan de binnenplaats. Daar komt de zon nooit en trappen lopen hoeft dan niet. De kamer is eenvoudig maar voor ons prima. Op Tripadvisor staat één oordeel over dit eenvoudige hotel: er zou zeer traag internet zijn en nauwelijks warm water. Sterk overdreven, wij zijn er dik tevreden mee.

De groep spreekt af om een uurtje te gaan rusten, maar dan gaan we voor de eerste wandeling de stad in. De lunch gebruiken we –bijna onmerkbaar daarheen geleid door Mariëtte- op het terras van

Chez Chigrouni aan het plein. Het eten loopt soepel, ook het afrekenen, ondanks het feit dat iedereen voor zichzelf moet betalen.
Daarna duiken we – kloek Mariëtte zorgvuldig in de gaten houdend- de soeks in, die wirwar van steegjes en pleintjes waar de miniwinkeltjes zich aaneenrijgen, altijd vol met mensen waar dan ook nog bromfietsen en driewielers doorheen crossen. Dat beeld zal levenslang blijven hangen, inclusief de wetenschap dat je niet bij een product lang moet stil staan, want anders raak je betrokken in een gesprek waarvan je weet dat het maar één doel heeft, dat jij nou uitgerekend niet nastreeft: kopen.
We lopen in noordelijke richting en komen binnen bij de eerste officiële bezienswaardigheid, de Madrasa Ben Youssef, een school voor hoger islam-onderwijs, met een grote binnenplaats die ook in Granada of Sevilla zou kunnen staan. Wat is het: Moorse bouwkunst of Andalusische bouwkunst? Hier wordt Mariëtte zeer hartelijk aangesproken door een Marokkaaanse medewerker. Het blijkt haar ex-zwager te zijn, want zij is (alleen voor de Nederlandse wet) getrouwd geweest met een Marokkaan. In de loop van de week horen we meer van haar wel heel bijzondere

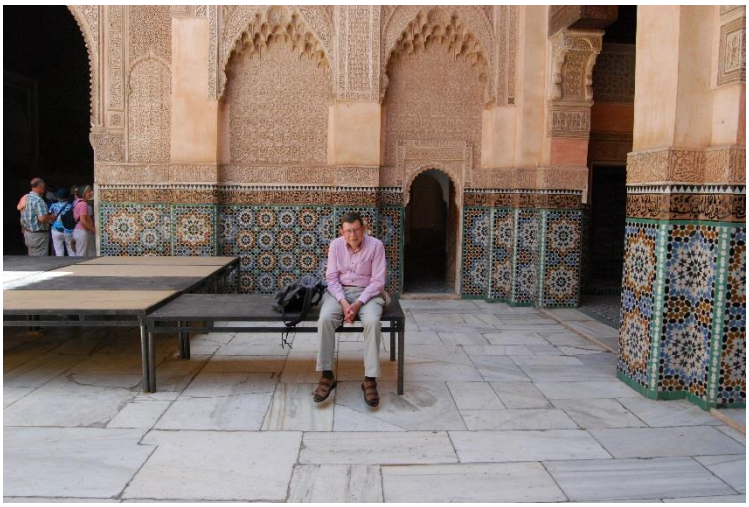

relatie met dit land. We lopen door naar het Maison de la Photographie, waar zwartwit foto's van het oude Marokko te zien zijn. Op het dak drinken we thee en daar krijgt mijn vrouw last van de warmte. Het is inmiddels boven de 40° C en mede door het vroege opstaan en de lange reis begint een hoofdpijn op te zetten. We gaan nog even binnen bij een waterstoker van een hammam, een badhuis. Hij stookt zeegras uit oude matrassen op. In de gloeiende as zet hij potten met vlees. De hoofdpijn wordt niet minder, wanneer we later op de avond op het plein gaan eten (Nr. 100 Chez Hadj Ahmed Doukali) en nog even een biertje gaan drinken (Mariëtte weet natuurlijk waar dat kan) bij Mabrouk. Voor het slapen koop ik nog twee grote flessen mineraalwater, vaste prijs: 60 dirham per fles.

Dag 2: weer naar het noorden van de medina.

Zelden heb ik een eerste nacht op een vreemde bestemming zo goed geslapen. Ik was doodmoe. Met mijn vrouw gaat het minder. Met aspirine en doorzettingsvermogen besluit ze na het ontbijt toch op pad te gaan, in de wetenschap dat Mariëtte haar wil terug brengen naar de koele kamer, wanneer dat nodig is.

In verband met de hitte die de komende dagen iets zal afnemen, wordt het programma van dag 2 en dag 3 omgedraaid. We gaan vandaag de zon waar mogelijk mijden. Het aantal bijzonderheden waar Mariëtte op wijst is uitgebreid en achteraf niet allemaal te reproduceren: wat doet die man met die lange draden, waarom ligt daar een graf midden op de weg, is dat een galg bovenop de moskee? De wandeling voert langs het plein naar de Koutoubia-moskee. De toren is een duidelijk oriëntatiepunt voor de hele stad. We drinken lekkere koffie (met een taartje) bij Patisserie des Princes aan de Rue de Bab Agnou. Terug op het plein duiken we weer de soeks in, waar we allerlei rondjes draaien over vroegere slavenmarkten, waar nu kruiden, groenten, leer of slachtvee de hoofdproducten zijn. Waar gaan we ook al weer een karavanserais in? Je kunt het aanduiden als een winkelverzamelgebouw. Heet het gebouw een foundouk? Na allerlei steegjes en pleintjes herken ik weer het complex Ben Youssef en gaan we links af door een opgebroken straatje naar restaurant Le Jardin met zijn schaduwrijke binnenplaats. Het is vlak bij de Sidi Abdelaziz. Mijn vrouw eet nog wat en vraagt Mariëtte haar terug naar de Riad om te rusten. Een goed besluit, want ’s avonds kan ze weer mee.

Als zestal gaan we nu naar het echte noorden van de medina, waar het aantal toeristen steeds verder daalt. Nu gaat de aandacht naar de heiligen en hun verhalen; een kernthema voor Mariëtte. Sidi Bel Abbès is een soort hoofdheilige die nog steeds –rond zijn moskee- zorgt voor woonruimte voor gehandicapten. Zij zijn ruim aanwezig. Vlak achter die grote moskee, waar we een blik binnen kunnen werpen, lopen we nog een woonhuis binnen, waar we –als we de schoenen uit hebben gedaan- wel even in het heiligdom mogen kijken, zonder nu echt diep onder de indruk te raken. Zeven hardstenen ribbels moeten evenzovele gestorven jonge heiligen voorstellen. Dan weer langs een grote groep vrouwen naar een wit mausoleum waar Sidi Bel Abbès ej Joubbar begraven ligt. Op het Terrace des Epices (van dezelfde ‘keten’ als Le Jardin) kunnen we even bijkomen onder een stroompje waterdamp uit een sproeier.

De dag wordt afgesloten met een gezellig inheems diner vlak bij de riad in restaurant Dar Mimoun, vlak bij de riad, in een voormalig paleis. “Cuisine marocaine dans un cadre des mille et une nuit!” is

een prima reclameleus, die iets meer doet verwachten dan de keuken kan waarmaken. Hier mijn eerste tajine genomen en ontdekt dat alles gaar gekookt wordt.

Dag 3: de paleizen en de joodse wijk in het zuiden

De derde dag is het inderdaad minder zonnig en koeler. Heel goed om nu naar het zuiden van de medina te gaan en daar de 'grote monumenten' te bezoeken. Om daar te komen moet er flink buiten gelopen worden. Nu slaan we 'onze' hoofdstraat, de Rue Riad Zitoun el Kedim, een keer naar links in. Voorbij het eind duiken we weer een verzameling winkeltjes in, de Marché Couvert; iets duurder opgezet lijkt het, want er zijn bloemen te koop. Ook zijn er bladerdeegmakers, die een soort lijm lijken te strijken over het deksel van een afvalemmer. Zigzaggend door een aantal straatjes komen we bij een attractie waar het al aardig druk is: de saadische graven, gelegen in paleisachtige vertrekken die ook in Granada niet zouden misstaan. Koffie drinken we aan de overkant bij Nid' Cigogne, een geheel door dames gerunde gelegenheid die zich in de sympathie van Mariette mag verheugen. Cigogne? Inderdaad zien we de eerste ooievaarsnesten op de muren van het paleis met de graven en een stukje verder waar het Palais al Badi zich doet vermoeden, het volgende hoogtepunt. Eerst lopen we echter nog even door de poort Bab Agnoaou naar het gebied buiten de stadsmuur om daar te zien hoe soldaten opletten dat er geen foto's worden gemaakt in of van de begraafplaats Sidi Es Soheïli. Het complex is eigendom van de koning. Terug in de medina lopen we binnen bij een broodbakker, waarvan je de naam letterlijk moet nemen. Hij bakt alleen brood; het deeg wordt gebracht door de klanten en het brood gehaald. Door naar het palais El Badi, een groot complex van voornamelijk ruïnes met sinaasappelboompjes in het midden, een museum voor moderne kunst en een uitkijkplateau. Tijd voor de lunch op de Place des Ferblantiers. Ietsje luxer zou wel mogen, maar de omelet is verder prima. Dan is het tijd voor de Mellah, de Joodse wijk, waar opeens balkons aan de huizen zitten. Naast vervallen panden zijn hier ook restauratie-activiteiten gaande. Hier bezoeken we twee objecten, waar we als individuele toerist niet snel zouden komen: de 500 jaar oude Lazama-synagoge en het uitgestrekte ommuurde Joodse kerkhof de Miâara. Bas en Koos moeten een keppeltje op; mijn zomerpet is afdoende. De begraafplaats is veel groter dan die van Praag, maar ook hier liggen de graven niet allemaal geordend tussen het hoge

onkruid. Natuurlijk neemt Mariette de sleutel mee van het mausoleum waar Rabbi Hanania Hacohen rust. “Prière de ne pas allumer les bougies et de respecter les lieux”, staat er op een bord achter drie brandende kaarsen.
Het laatste bezoek die dag geldt het stadspaleis Dar Si Saïd. Het was van de broer van een grootvizier, als ik het goed begrepen heb, verfijnde Marokkaanse architectuur die weer sterk aan Andalusië doet denken. Daarmee is het programma nog niet klaar. Voor het diner gaan we (met de stadsbus) naar de nieuwe stad Gueliz, waar we op de stoep van een visrestaurant een verzameling gefrituurde producten eten, Al Bahriya, een soort Nordsee Quick maar dan met meer laweit. Daarna nog koffie met gebak bij 16 Café, te blinkend voor de Goudse Kleiweg, wel heel lekker. De wandeling terug naar de medina langs de Avenue Mohammed V is een waar genot, de warme zomeravondlucht met de maan boven de palmen en een kakafonie aan Marokkaanse geluiden, afgesloten op het altijd boeiend drukke Djemaa-al-Fna.

Dag 4: de stad uit

Op dinsdag is het goed om ons even los te maken van het stedelijk gewoel, in de wetenschap dat we op korte termijn terugkeren. De bagage gaat naar het plein waar we in een keurig wit busje stappen , waar op staat ‘tourisme’. Naast de rustige chauffeur gaat ook Hassan mee, een man die op het Marokkaanse kantoor van Maroc Travel werkt. Eigenlijk ben je snel de stad uit en rij je door merkwaardige ‘parken’, waar nog alleen de straatlantaarns zijn aangelegd. Volgens Mariëtte is dit allemaal in ontwikkeling om golfresort te worden. Ons valt op dat de wegen toch een stuk beter zijn dan in Kenia. In de verte zien we de witte toppen van de hoogste bergen van de Atlas. Onze eerste stop is de wekelijkse markt van Tahannuti. Hier staat een bosje mensen klaar om de toeristen van Maroc Travel eerst te overtuigen van hun relatie met Nederland (door hard te roepen Almere of Breda) om vervolgens tot de verkoopaanval over te gaan. Zo opdringerig hebben we ze nog niet meegemaakt, maar het lijkt of er een soort hor zit bij de ingang van de markt. We kunnen ongestoord door die curieuze verzameling van marktkramen met allerlei producten heen lopen; overal druk, veel rook en muziek, tot aan de ezelmarkt. Het busje vinden we terug bij N’zaha, waar we een perfecte kop koffie drinken. Daarna gaan we de bergen al een beetje in, nog even aangehouden door een wel zeer fanatiek kijkende politieman, die het heeft over het belang van het dragen van de veiligheidsgordel. De chauffeur is allervriendelijkst; de politieman vertrekt geen spier. De lunch gaan we gebruiken in Moulay Ibrahim, een bedevaartsplaats, waar toeristen uit Europa zeldzaam zijn. Hier leidt Mariëtte ons weer naar een van haar specialiteiten-restaurants, waar de

snelkookpan kip blijkt te bevatten en het bord bestaat uit vetvrijpapier. Cola drinken? Geen probleem, moet wel even onderaan de berg gehaald worden. We lopen door het dorpje en Mariette doet een poging om ons binnen te loodsen in het heiligdom, waar ze ooit voor haar promotieonderzoek wel binnen kwam. Uit voorzorg zijn de dames al getooid met een sjaal, maar verder dan –boven aan de trap- een blik naar binnen werpen, komen we niet. We drinken nog een kop koffie in een zaak, waar de eerste toiletbezoeker aanraadt haar voorbeeld niet te volgen. Een naam van het cafe zie ik niet. In mijn horeca-aantekenschrift zet ik maar: Moulay Ibrahim: Cafe Drôle. Bij Asni rijden we links het dal van de Assif n'Ait Mizane omhoog. Het begint te kronkelen, maar ons doel ligt vlak bij het eerste dorpje. Imlil, de toegangspoort tot de Toubkal-berg van 4167 meter. Nog anderhalve kilometer naar links en we stappen uit. Alle zeven koffers worden uitgeladen en op één muilezel gepakt, waarna de karavaan in beweging komt. "Waar komen we terecht?" vragen sommigen zich af. Eerst stappen we via enkele stenen een rivier over en dan lopen we over een betonnen rand omhoog langs een snel vlietend beekje, de ezel door het water. Maar dan zijn we er

opeens, Riad Tourtit, een gloednieuw chalet met Zwitsers aandoend houtsnijwerk, een Marokkaans eetkamer en voortreffelijke kamers. Dat wordt super slapen, het enige geluid hier komt van de klaterende beek en van de muezzin die vanuit drie verschillende dorpjes oproept tot gebed. Na een korte rust loop ik met een klein groepje op en neer naar Imlil. Ook weer prima koffie in 'Les Etoiles de Toubkal'. Het drie-gangen warm eten in ons riad gaat er goed in. Nachtrust.

Dag 5: wandeling naar Sidi Chammharouch

We ontbijten buiten op het terras, waar het eerst nog koud is. Conform belofte komt de zon om 5 over 8 over de berg heen . De bestemming voor deze dag is doorgesproken. Je moet het wel aankunnen om 2 x 8 kilometer (achteraf blijkt het 20 kilometer te zijn) op een dag te lopen, wetend dat je ook nog 600 meter omhoog moet, soms heel steil en stenig. Op 2350 meter ligt het dorpje Sidi Chammharouch en zal de lunch vers worden bereid door de fundamentalistische zwager van Helma van Maroc Travel. Ja, mooi, denkt mijn vrouw, dat is me echt te ver en te zwaar voor de knie.

Mariette ziet de bui al hangen: splitsen en komt met een volgende lokker. "Er gaat nog een tweede muilezel mee en die brengt je wel door de moeilijke stukken." Zo vertrekken we: zeven Nederlanders, twee Marokkanen en twee muilezels. Het eerste stuk, langs terrassen onder de notenbomen van Targa Imoula, is al prachtig. De passage door de eerste

zijbeek wordt door twee reisgenoten niet vertrouwd: zij klimmen op een ezel. Ook mijn vrouw steekt zo over, maar op advies van Mariëtte blijft ze zitten, want er volgt een gemeen steile klim. Het bevalt zo goed dat Janny de hele heenweg op de muilezel blijft rijden; slechts een keer angstig bij een steil stukje omlaag. Na Around moeten we een stuk door een brede stenen rivierbedding, waar het water op verschillende punten doorheen loopt. Net als ik denk dat ik dat het van steen-op-steen springen me goed afgaat, stap ik mis en kantel langzaam met mijn rechterkant in het water. Geen pijn, maar wel natte voeten in de bergschoenen. Daar kun je niet mee blijven lopen, zegt de verpleegkundige in ons midden, je loopt je voeten aan flarden. Dus stijg ik –met enige moeite- op de tweede muilezel. De schoenen en de uitgewrongen sokken worden aan de rugzak te drogen gehangen. Het wordt een schitterende wandeling omhoog, waarbij de ezels sneller vooruit komen dan de wandelaars. Je krijgt wel bewondering voor die dieren.

De lunch is uitstekend. We zitten alleen in de palle zon en zonder schoenen kan ik me niet buiten het kleed bewegen. Dan trek ik sokken en schoenen weer aan; ze zijn voldoende gedroogd; geen last gehad. Het gezelschap loop nog een honderd meter hogerop waar in het dorpje weer een heiligdom staat, waar Marokkanen op bedevaart naar toe trekken. Er bovenop liggen twee zonnecollectoren. Erin mogen we niet, zo maakt een bord duidelijk, maar door het raam kan ik een foto maken. De weg omlaag is ook weer mooi, maar ik zie dat de reisgenoten tekenen van vermoeidheid tonen. De maaltijd in het Riad is weer goed en iedereen ligt vroeg op bed.

Dag 6: nog een wandeling en dan terug naar Marrakech.

Na het ontbijt kan er nog een wandeling gemaakt worden in de buurt. Wie wil? Het zelfde kwartet als op dinsdagmiddag gaat door de terrasvelden op pad richting Tamatert. Omhoog naar het heiligdom van Lalla Imitaza wordt ontraden omdat de sneeuw van april voor veel water en modder heeft gezorgd. Dan maar over de weg naar Imlil en zwaaien naar de achterblijvers in Riad Tourtil. Het is even spannend of de eigenaar van de riad, waarmee Maroc Travel voor het eerst zaken doet, ook begrepen heeft dat de lunch is inbegrepen. Goed gevoed trekken we weer –nu met twee ezels- door het beekdal om in een nog mooiere witte bus te stappen. We zien opnieuw Asni en Moulay Ibrahim, maar nemen dan een andere route die over een groene glooiende hoogvlakte voert. Heel anders maar ook schitterend. Aan de rand is een fotomoment om het stuwmeer, de Barrage Lalla Takerkroust, vast te leggen dat glinstert in de verte.

Terug in Marrakech moeten we iets verder van Djemaa-al-Fna uitstappen, want daar mag om deze tijd geen autoverkeer meer op. Onze kofferkoerier ‘in vaste dienst’ verschijnt weer. Wij kunnen te voet binnendoor, maar toch is hij eerder op de plaats van bestemming, Casa Lalla. Daar zouden we ook slapen en ’s avonds dineren. Bovendien zouden twee reisgenoten daar meedoen aan een kookworkshop. Hier manifesteert zich een kleine oneffenheid in de planning. Voor de kookshop zijn we te laat en op de gastenlijst die de riadbaas voorlegt staan geen namen die ons wat zeggen.

Misverstandje van de zaak. We gaan gewoon terug naar Riad Todra, waar we eerder ook waren. Mijn vrouw vindt het prima, want nu weet ze dat de temperatuur in de nacht goed draagbaar zal zijn. Voor het diner stappen de echte liefhebbers nog een keer met Mariëtte door de soeks. De wolververijen zijn het doel; extra interessant omdat een van ons serieus aan het onderhandelen slaat over de prijs van bepaalde natuurlijke kleurstoffen die zij wil hebben. Mariëtte zorgt voor bijstand maar geeft ook aan dat ze niet weet wat een reële prijs is voor de producten. Uit het feit dat hij er nog iets vanaf doet 'vanwege de goede relatie' mag worden afgeleid dat de bodemprijs nog niet in zicht was. Ondertussen zijn de mannen rijkelijk behangen met blauwe berbersjaals, die we na het maken van een foto vriendelijk terug geven conform het plaatselijk bekende motto 'kijke, kijke, nie kope'. Op de terugweg leidt Mariëtte ons langs een heiligdom waar op donderdag tientallen waarzegsters vrouwen in onzekerheid vertellen waar het verder naar toe gaat. Ik zie hoe een tinnen schaaltje onder de rokken van een vrouw in brand gezet wordt, waarna het druppelpatroon door de waarzegster verklaard wordt. Heb ik het goed onthouden, dan is dit de Sidi-el-Ghezouani, gewijd aan de zesde van de zeven patroonheiligen van Marrakech.

Dag 7: de nieuwe stad

Onze laatste echte dag begint met een iets andere wandeling naar het noorden van de medina. We komen van de andere kant langs het plein bij de Sidi-el-Ghezouani, dat nu verlaten is. Bab Doukkala is de poort waardoor we buiten treden. Langs het busstation lopen we via de Avenue Prince Moulay Abdallah en de Avenue Yakoub el Mansour naar de Jardin Majorelle. Dat zijn de bamboetuinen met waterpartijen gesticht door modekoning Yves Sint –Laurent en zijn vriendje. Duidelijk een toeristische trekpleister, waar het berbermuseum een aangename verrassing is. We verzamelen buiten bij Cafe Kaowa, waar we –niets dan lof- weer een uitstekende koffie met gebak nuttigen. De rest van de dag brengen we door in Gueliz, de nieuwe stad, waar we naar toe rijden met een stadsbus die eerst een heel stuk 'de verkeerde kant' oprijdt. Ons eerste doel is het centrum voor Marokkaanse nijverheid, waar vaste prijzen gelden. Hier slaan we de cadeaus in die traditioneel bij een reis horen. De lunch bij Anosfa is ook weer goed. We lopen verder de Avenue Mohammed V af, waar de winkels niet zo veel verschillen van die in onze winkelcentra. De IJszaak van Oliveri ziet er gelikt uit. We lopen 'nog even' langs een paar interessante galeries met moderne Marokkaanse kunst: de Matisse Art Gallery (wel art maar geen Matisse) en de Galerie Noir sur Blanc. "Het is me voor het eerst gelukt om een groep daar mee naar toe te krijgen" zo hoor ik Mariëtte op de laatste dag tegen Helma zeggen. Nu nog even bij dit hotel naar boven. Heel decadent liggen mensen op de 7e verdieping bij een zwembad dat uitkijkt over de stad. Dan weet één echtpaar zich te onttrekken aan 'de tucht van de groep' en gaan op zoek naar een moeilijk vindbare boekhandel. De rest gaat met Mariëtte mee naar de laatste bezienswaardigheden die we beter bekijken: het moderne treinstation en het nooit afgebouwde operagebouw. Dan is het genoeg. In twee taxi's gaan we terug naar Djemaa-al-Fna. "Niet meer dan 10 dirham in de hand drukken en gewoon weglopen" krijg ik mee als opdracht. Ik vindt dat wel heel weinig als ik het afzet tegen de prijs van de ijskoffie bij Oliveri; ik geef stiekem een biljet van 20 dirham.

Onze laatste avond dineren we aan het plein boven op het terras van Les Terraces de l'Alhambra en genieten nog een keer van die kakafonie aan geluiden, die je altijd bij zal blijven. De laatste etappe is een bezoek aan Marbrouk, want de alcoholontwenning begint bij sommigen op te spelen. Een goede gelegenheid om als nestor van het gezelschap Mariëtte dank te zeggen voor haar geweldige inwijding in Merrakshi-aangelegenheden. De bijbehorende attentie, streekproducten, moet nog vorm krijgen. Ik verklaar me verantwoordelijk voor de uitvoering.

Dag 8: terug naar Nederland

De reis zit bijna erop. Wat valt er nog te melden? Niets, klaar. Het was een buitengewone ervaring om met M&M een week naar Marrakech te gaan. Ook de reisgenoten bedankt. Het was super!

GJ